

ЕКОНОМІЧНА СУТНІСТЬ ГРОШОВОГО ПОТОКУ ПІДПРИЄМСТВА

У статті аналізується і узагальнюється світовий та вітчизняний досвід щодо визначення сутності грошового потоку, який розкриває динамізм підприємницької діяльності, де грошові надходження і вибуття їх мають постійний характер. Відповідно до нового методологічного підходу визначаються особливості та основні положення управління грошовими потоками підприємства.

This article analyzes and summarizes the world's and domestic's experience of a definition the essence of a cash flow. It is discovered there the mechanism of enterprise activity where cash receipts and disbursement are stabilized. As a result it is determinate peculiarity and the main regulations to manage cash flow of the enterprise.

Ключові слова: грошовий потік, „cash-flow”, фінансово-кредитний механізм, фінанси, рух вартості ВВП, фінансова діяльність, фінансова ситуація, гроші, грошовий ринок.

Вступ. На сьогодні теоретичні проблеми щодо грошового ринку та грошового потоку є полем для гострих дискусій між різними економічними школами. Головний вододіл полягає між кейнсіанським підходом, який втілює ідеї оперативного використання грошей як інструмента щоденного управління економічною кон'юнктурою та стимулювання економічного зростання і монетаризмом, який засуджує подібні маніпуляції в грошовій сфері, що ведуть, на думку авторів цієї доктрини, до посилення виробничих протиріч і диспропорцій та декларують дії стихійних ринкових стабілізаторів. Проголосивши гасло „Гроші мають значення”, монетаристи дали сильний імпульс розвитку досліджень у сфері грошових потоків. Прибічники цього напрямку звинуватили ортодоксальних кейнсіанців у ігнорування важливої ролі грошових потоків у відтворювальному процесі та проведенні явної про інфляційної політики. Особливу увагу вони приділили вивченню різноманітних ефектів і національно-господарських наслідків грошових зрушень, виділяючи як основну ланку динаміку грошової маси на всіх рівнях ієрархічної структури економіки.

Дослідження напрямків прискорення розвитку фінансово-кредитного механізму на основі використання теорії грошових потоків від яких залежить ефективність економічної системи і розвиток суспільства, є предметом постійної уваги як українських так і закордонних вчених: О. Василика,

А.Гальчинського, А.Чухно, В.Савлука, В.Лагутіна, Б.Івасіва і М. Савчука, А.Косого, О. Терещенко, І.Вішера, Л.Харріса, А.Хайєка та ін.

Однак ця важлива тема вимагає подальшого і систематичного висвітлення економічної сутності грошового потоку.

Постановка задачі. Метою даного дослідження є визначення економічної сутності грошового потоку підприємства, який рухається між суб'єктами фінансових потоків. Ці грошові потоки – їх характер і форми спрямованість і обсяги – виступають предметом практичної фінансової діяльності.

Методологія. Методологічною базою дослідження є загальнотеоретичні методи наукового пізнання, зокрема, системний аналіз, діалектичний метод, фундаментальні положення економічної теорії та державні документи з питань сукупності економічних відносин, пов'язаних з обміном, розподілом і перерозподілом у грошовій формі вартості валового внутрішнього продукту, а також в певних умовах і національного багатства. У процесі дослідження використовувалися абстрактно-логічний метод, тобто теоретичні узагальнення та формування висновків, статистико-економічний аналіз економічного стану підприємств та інші.

Результати дослідження. За ринкових умов поява терміну „грошовий потік” поряд з існуванням економічної категорії грошей є цілком оправданою. Адже термін „грошовий потік” розкриває динамізм підприємницької діяльності, де грошові надходження і вибуття мають постійний характер, йдуть безперервними потоками. Лише в балансі підприємства його кошти показані на певну дату.

Термін "Cash-Flow" (грошовий потік) походить з англо-американської економічної літератури, де він був уперше застосований на початку 50-х років нашого століття з метою аналізу фінансового стану підприємства та з'ясування привабливості цінних паперів. У різних країнах були спроби перекласти цей термін з англійської, але зрештою в більшості розвинених країн відмовилися від власної версії Cash-Flow і використовують у звітності та розрахунках саме англійський варіант.

У вітчизняній літературі досить часто, характеризуючи Cash-Flow, вживають термін «грошовий потік», який, описує вхідні та вихідні грошові потоки. Це цілком виправдано ще й у контексті переходу вітчизняних підприємств на міжнародні стандарти бухгалтерського обліку та звітності. Міністерство фінансів прискорило роботу із запровадження міжнародних стандартів фінансової звітності (МСФЗ) та представило стратегію застосування МСФЗ в Україні, схвалену протоколом Методологічної ради з бухгалтерського обліку №133 від 22.08.07р[8].

Фактичною базою аналізу Cash-Flow є дані звіту про прибутки та збитки (звіту про фінансові результати та їх використання). Показник Cash-Flow

характеризує обсяг чистих грошових потоків, утворених у результаті операційної та інвестиційної діяльності, які залишаються в розпорядженні підприємства в поточному періоді.

Цей показник можна розглядати у трьох аспектах.

1. Як фінансово-економічний показник (індикатор спроможності фінансування за рахунок внутрішніх фінансових джерел).

2. Як показник результативності фінансово-господарської діяльності (індикатор теперішньої та майбутньої дохідності підприємства).

3. Як загальний індикатор фінансового стану підприємства.

Залежно від цілей фінансового аналізу обирають різні підходи до розрахунку Cash-Flow. Найпоширеніший спосіб розрахунку полягає в тому, що до прибутку, який залишається в розпорядженні підприємства у визначеному періоді, додаються амортизаційні відрахування за цей самий період. Cash-Flow показує, яку суму грошових коштів із загального обсягу виручки від реалізації можна спрямувати на погашення кредитів та відсотків за ними, на інвестиції чи виплату дивідендів. У рамках аналізу Cash-Flow обчислюється коефіцієнт $K_{\text{Cash - Flow}}$, що являє собою відношення Cash-Flow і заборгованості (нетто), яка складається з різниці загальної суми заборгованості і грошових коштів та короткострокових фінансових вкладень:

$$K_{\text{Cash - Flow}} = \frac{\text{Cash - Flow}}{\text{Сума заборгованості - Грошові кошти - КФВ}}$$

де КФВ — короткострокові фінансові вкладення.

Цей коефіцієнт характеризує здатність підприємства розрахуватися зі своїми боргами за результатами господарської діяльності.

У статті аналізується також процес формування та використання прибутку. У процесі аналізу визначається, як протягом певного періоду змінюються значення прибутку від основної реалізації, інших операційних доходів та чистого прибутку, розглядаються фактори, що призводять до їх зміни. Крім того, вивчається вплив на балансовий прибуток таких показників, як виручка від реалізації, сума непрямих податків, собівартість реалізованої продукції, а також прибуток (збиток) від іншої реалізації та позареалізаційних операцій. Неодмінним елементом даного аналізу є дослідження напрямків використання прибутку. Якщо підприємство збиткове, можна зробити висновок про відсутність джерела поповнення його власних коштів для здійснення нормальної господарської діяльності. Якщо підприємство використало прибутку більше, ніж отримало, то слід з'ясувати, через що сталися перевитрати, і дати рекомендації стосовно виходу з такого становища.

Під поняттям "грошовий потік" визначено розподілений у часі ряд платежів з позитивною величиною (надходження) і негативною величиною (виплати), що проходять по рахунках коштів підприємства. Грошові потоки доцільно класифікувати за видами господарської діяльності, напрямками руху, обсягами обслуговуваних операцій, економічним змістом і призначенням, методом оцінки в часі, що дозволить більш цілеспрямовано здійснювати облік, аналіз і планування грошових потоків різних видів на підприємствах.

При визначенні грошовий потік слід звертатися до положення (стандарту) бухгалтерського обліку 4 „Звіт про рух грошових коштів”, де під грошовими потоками розуміють надходження та вибуття грошових коштів та їх еквівалентів [7].

Ефективне управління грошовими потоками підприємства визначається наступними основними положеннями:

1. Грошові потоки обслуговують здійснення господарської діяльності підприємства практично у всіх її аспектах. Образно грошовий потік можна представити як «систему фінансового кровообігу» господарського організму підприємства [1]. Ефективно організовані грошові потоки підприємства є найважливішим симптомом його «фінансового здоров'я» [5], передумовою досягнення високих кінцевих результатів його господарської діяльності в цілому;

2. Ефективне управління грошовими потоками забезпечує фінансова рівновага підприємства в процесі його стратегічного розвитку. Темпи цього розвитку, фінансова стійкість підприємства значною мірою визначаються тим, наскільки різні види потоків коштів синхронізовані між собою по обсягах і в часі. Високий рівень такої синхронізації забезпечує істотне прискорення реалізації стратегічних цілей розвитку підприємства;

3. Раціональне формування грошових потоків сприяє підвищенню ритмічності здійснення операційного процесу підприємства. Любою збій у здійсненні платежів негативно позначається на формуванні виробничих запасів сировини і матеріалів, рівні продуктивності праці, реалізації готової продукції і т.п., У той же час ефективно організовані грошові потоки підприємства, підвищуючи ритмічність здійснення операційного процесу, забезпечують ріст обсягу виробництва і реалізації його продукції;

4. Ефективне управління грошовими потоками дозволяє скоротити потреби підприємства в позиковому капіталі. Активно управляючи грошовими потоками можна забезпечити більш раціональне використання власних фінансових ресурсів, знизити залежність темпів зростання підприємства від привабливих кредитів;

5. Управління грошовими потоками є важливим фінансовим важелем забезпечення прискорення обороту капіталу підприємства. Цьому сприяє скорочення тривалості виробничого і фінансового циклів, що досягається в

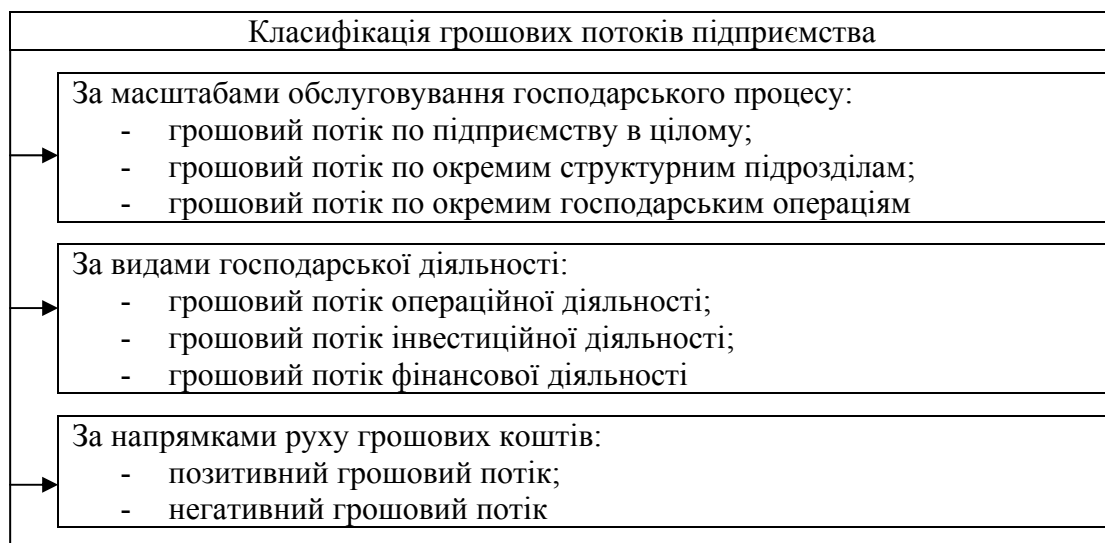
процесі результативного управління грошовими потоками, а також зниження потреби в капіталі, що обслуговує господарську діяльність підприємства. Прискорюючи за рахунок ефективного управління грошовими потоками оборот капіталу, підприємство забезпечує зростання суми прибутку;

6. Ефективне управління грошовими потоками забезпечує зниження ризику неплатоспроможності підприємства. Навіть у підприємств, що успішно здійснюють господарську діяльність неплатоспроможність може виникати як наслідок незбалансованості різних видів грошових потоків у часі. Синхронізація надходження і виплат коштів, що досягається в процесі управління грошовими потоками підприємства, дозволяє усунути цей фактор виникнення його неплатоспроможності;

7. Активні форми управління грошовими потоками дозволяють підприємству отримувати додатковий прибуток, безпосередньо за рахунок його грошових активів. Мова йде в першу чергу про ефективне використання тимчасово вільних залишків коштів у складі оборотних активів у здійсненні фінансових інвестицій. Високий рівень синхронізації надходжень і виплат коштів обсязі і в часі дозволяє знижувати реальну потребу підприємства в поточних і залишках грошових активів, що обслуговують операційний процес і мати резерв інвестиційних ресурсів.

Таким чином, ефективне управління грошовими потоками підприємства сприяє формуванню додаткових інвестиційних ресурсів для здійсненій фінансових інвестицій, що є також джерелом прибутку.

Поняття «грошовий потік підприємства» [5] є агрегованим, що включає у свій склад численні види грошових потоків, які обслуговують господарську діяльність. З метою забезпечення ефективного цілеспрямованого управління грошовими потоку вони вимагають визначеної класифікації. Таку класифікацію грошових потоків пропонується здійснювати за наступними основними ознаками (рис.1):

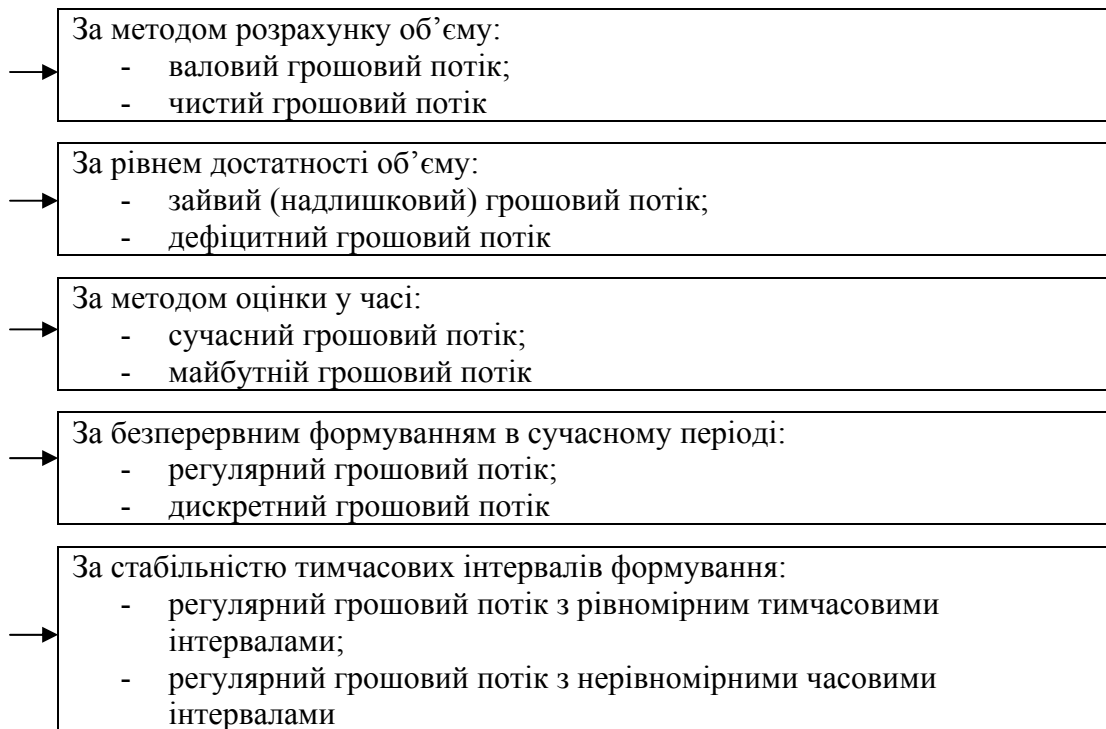

Рис. 1. Класифікація грошових потоків підприємства за основними ознаками

1. За масштабами обслуговування господарського процесу виділяються наступні види грошових потоків:

- грошовий потік по підприємству в цілому. Це найбільше агрегований вид грошового потоку, що акумулює усі види грошових потоків, що обслуговують господарський процес підприємства в цілому;
- грошовий потік по окремих структурних підрозділах (центрах відповідальності) підприємства. Така диференціація грошового потоку підприємства визначає його, як самостійний об'єкт управління в системі організаційно-господарської діяльності підприємства;
- грошовий потік по окремих господарських операціях. У системі господарського процесу підприємства такий вид грошового потоку варто розглядати як первинний об'єкт самостійного управління.

2. За видами господарської діяльності у відповідності міжнародними стандартами обліку виділяють наступні види грошових потоків:

- грошовий потік по операційній діяльності, який характеризується грошовими виплатами постачальникам сировини і матеріалів, стороннім виконавцям окремих видів послуг; заробітної плати персоналу; зайнятому в операційному процесі; податкових платежів підприємства в бюджети всіх рівнів і в позабюджетні фонди; іншими виплатами. Одночасно цей вид грошового потоку відбиває надходження коштів від покупців продукції; від податкових органів у порядку здійснення перерахунку зайво сплачених сум і деякі інші платежі передбачені міжнародними стандартами обліку;
- грошовий потік з інвестиційної діяльності - характеризує платежі і

надходження коштів, пов'язаних зі здійсненням реального і фінансового інвестування, продажем основних засобів і нематеріальних активів, ротацією довгострокових фінансових інструментів інвестиційного портфеля й інші аналогічні потоки коштів, що обслуговують інвестиційну діяльність підприємства;

- грошовий потік від фінансової діяльності - характеризує надходження і виплати коштів, пов'язаних з залученням додаткового акціонерного або пайового капіталу, одержанням довгострокових і короткострокових кредитів і позик, сплату в грошовій формі дивідендів і відсотку по вкладах власників і деякі інші грошові потоки, пов'язані зі здійсненням зовнішнього фінансування господарської діяльності підприємства;

3. За спрямованістю руху грошових коштів виділяють два основних види грошових потоків:

- позитивний грошовий потік, що характеризує сукупність надходжень коштів на підприємство від усіх видів господарських операцій;
- негативний грошовий потік, що характеризує її сукупність виплат коштів підприємством у процесі здійснення усіх видів його господарських операцій;

4. За методом розрахунку об'єму виділяють наступні види грошових потоків підприємства:

- валовий грошовий потік - характеризує всю сукупність надходжень або витрати коштів у розглянутому періоді часу в розрізі окремих його інтервалів;

- чистий грошовий потік - характеризує різницю між позитивними і негативним грошовими потоками (між надходженням і витратами коштів) у розглянутому періоді часу в розрізі окремих його інтервалів.

5. За рівнем достатності об'єму виділяють наступні види грошових потоків підприємства:

- надлишковий грошовий потік - характеризує грошовий потік при якому надходження коштів істотно перевищують реальну потребу підприємства в порівнянні з цілеспрямованими витратами. Свідченням надлишкового грошового потоку є висока позитивна величина чистого грошового потоку;

- дефіцитний грошовий потік - характеризує грошовий потік, при якому надходження коштів істотно нижче реальних потреб підприємства в порівнянні з цілеспрямованими витратами. Навіть при позитивному значенні суми чистого грошового потоку він може характеризуватися як дефіцитний, якщо не забезпечує планову потребу у витратах коштів за всіма передбаченими напрямками господарської діяльності підприємства. Негативне ж значення суми чистого грошового потоку автоматично робить цей потік дефіцитним.

6. За методом оцінки у часі виділяють наступні види грошового потоку:

- дійсний грошовий потік - характеризує грошовий потік підприємства як єдину порівнянну його величину, приведену за вартістю на сучасний момент часу;

- майбутній грошовий потік - характеризує грошовий потік підприємства як єдину порівнянну його величину, приведену за вартістю до конкретного майбутнього моменту часу. Поняття майбутній грошовий потік може використовуватися і як номінальна ідентифікована його величина в майбутньому моменті часу (або в розрізі інтервалів майбутнього періоду), що служить базою дисконтування з метою приведення до дійсної вартості.

7. За безперервним формування у сучасному періоді розрізняють наступні види грошових потоків підприємства.

- регулярний грошовий потік - характеризує потік надходження або витрати коштів за окремими господарськими операціями, що у розглянутому періоді часу здійснюється постійно за окремими інтервалами цього періоду. Характер регулярного мають більше видів грошових потоків, генеруючих операційною діяльністю підприємства: потоки, пов'язані з обслуговуванням фінансового кредиту у всіх його формах; грошові потоки, що забезпечують реалізацію довгострокових реальних інвестиційних проектів і т.п.;

- дискретний грошовий потік - характеризує надходження або витрату коштів, пов'язаних зі здійсненням окремих господарських операцій підприємства в розглянутому періоді часу. Характер дискретного грошового потоку носить одноразову витрату коштів, пов'язаних з придбанням підприємством цілісного майнового комплексу; покупкою ліцензії франчайзинга; надходженням фінансових засобів у порядку безоплатної допомоги і т.п.

Розглядаючи ці види грошових потоків підприємства, варто звернути увагу на те, що вони розрізняються лише в рамках конкретного тимчасового інтервалу. При визначеному мінімальному тимчасовому інтервалі всі грошові потоки підприємства можуть розглядатися як дискретні. І навпаки — у рамках життєвого циклу підприємства переважна частина його грошових потоків носить регулярний характер.

8. За стабільністю тимчасових інтервалів формування, регулярні грошові потоки характеризуються наступними видами:

- регулярний грошовий потік з рівномірними тимчасовими інтервалами в рамках розглянутого періоду. Такий грошовий потік надходжень або витрат коштів носить характер ануїтету;

- регулярний грошовий потік з нерівномірними тимчасовими інтервалами в рамках розглянутого періоду. Прикладом такого грошового потоку може служити графік лізингових платежів за орендоване майно нерівномірними інтервалами часу їхнього здійснення на протязі періоду

лізингування фінансового активу.

Розглянута класифікація дозволяє більш цілеспрямовано здійснювати облік, аналіз і планування грошових потоків різних видів на підприємстві.

Висновки. Проведений аналіз показує що сутність грошових потоків треба розглядати як предмет фінансової системи в якій висвітлюється такі проблеми, як проблеми оцінки активів, зміни їх вартості в часі, визначення грошової бази та аналіз її впливу на сукупну грошову пропозицію в умовах приватних платіжних систем. Сьогодні необхідно враховувати те, що фундаментом творчого розвитку сучасної фінансової науки мають бути не тільки зміни в економіці, а й оновлення її теоретичної бази, деідеологізація і використання нових наукових підходів. Одним із таких підходів є дослідження грошових потоків як основного регулятора фінансової системи.

У сучасній фінансовій діяльності всі питання і рішення існуючих проблем (фінансів підприємств, фінансових і грошових ринків, банківської системи, домогосподарств і окремої людини) пов'язані з грошима і зводяться до створення необхідних нормованих грошових потоків. Фундаментом сучасної фінансової системи повинна стати дія фінансових законів, закономірностей, методи й інструменти роботи з грошима, за допомогою яких людина, підприємство і все суспільство зможуть найраціональніше використовувати ресурси.

Література:

1. Гальчинский А. Теорія грошей. Навч. посібник [текст]. / – К.: Видавництво Соломії Павличко „Основи”. 2001 - 411с.; 20см.-5000пр. – ISBN 966-500-020-9.
2. Михайловська І.М., Ларіонова К.Л. Гроші та кредит: Навчальний посібник [текст] / – Львів: Новий світ – 2000, 2006. – 432с; 20см. – 1000пр. – ISBN 966-7827-99-2.- бібліогр.: с.428-431.
3. Курс экономической теории [текст]. / Учебное пособие. Под ред. проф. Чепурина М.Н., проф. Каселевой Е.А. // – Киров. Из-во „АСА”, 1996. - 624с.; 20см.-8000 экз. – ISBN 5-7075-0008-2.
4. Скоротович І.Г., Реверчук С.К., Малик Я.Й. та ін. Історія грошей і банківництва: Підручник / За заг. ред. д-ра ек. наук, проф. С.К. Реверчука [текст]. – К.: Атіка, 2004. – 340с.; 20см. – 2500пр. – ISBN 966-326-023-8.
5. Терещенко О.О. Фінансова діяльність суб'єктів господарювання [текст] / – К.: КНЕУ, 2003. – 554с.; 20см. – 5000пр. – ISBN 966-574-441-0. – бібліогр. с. 542-545.
6. О.Д. Василик, К.В. Павлюк. Державні фінанси України: Підручник [текст]. / – К.: Центр навчальної літератури, 2003. – 608с.; 20см.; - 1000пр. – ISBN 966-8253-37-X. – бібліогр.: с. 599-601.

7. Положення (стандарт) бухгалтерського обліку „Звіт про рух грошових коштів” Затверджено наказом Міністра України від 31 березня 1999р. №87. В сб.: бухгалтерія № 52/2 (467), 27 грудня 2001р. с.26-31.
8. Протокол Методологічної ради з бухобліку № 133 від. 22.08.07р.